

Γεωγραφίες

Αρ. 40 (2022)

Γεωγραφίες, Τεύχος 40, 2022

ΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΕΣ

Όλγα Λαφαζάνη

ΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΕΣ

Όλγα Λαφαζάνη¹

Migrating Geographies

Olga Lafazani

Αν και θερμή αναγνώστρια των *Γεωγραφιών* την τελευταία 15ετία, μόνο όταν ξεκίνησα να γράφω αυτό το κείμενο συνειδητοποίησα πως υπάρχουν ελάχιστα τεύχη που δεν φιλοξενούν τουλάχιστον ένα άρθρο για ζητήματα σχετικά με τη μετανάστευση. Στα 39 τεύχη των *Γεωγραφιών*, περιλαμβάνονται 36 άρθρα που έχουν ως βασικό άξονα ζητήματα που αφορούν τις μεταναστευτικές και προσφυγικές μετακινήσεις και εγκαταστάσεις ενώ επιπρόσθετα, υπάρχουν και αρκετά ακόμα άρθρα που θίγουν ζητήματα που άπτονται της μετανάστευσης σε ευρύτερα πλαίσια.

Αν ξεχωρίζαμε μια θεματική που απασχολεί τις *Γεωγραφίες* σταθερά όλα αυτά τα χρόνια αυτή θα ήταν αναμφίβολα η αστική εγκατάσταση μεταναστευτικών πληθυσμών. Στις σελίδες όμως του περιοδικού εμφανίζονται και αρκετά άρθρα με διαφορετικές εμφάσεις και οπτικές: Από την εκπαίδευση των προσφύγων, τις τοπικές οικονομίες, τις έμφυλες σχέσεις ή τους τόπους των συνόρων για να αναφέρω ενδεικτικά κάποιες από αυτές. Η επισκόπηση των άρθρων στο κείμενο αυτό, όμως, δεν θα είναι θεματική. Και αυτό γιατί, από το 2000 που δημοσιεύτηκε το πρώτο τεύχος των *Γεωγραφιών* και μέχρι σήμερα, οι μεταναστευτικές διαδρομές, οι κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες, αλλά και η επιστημονική συζήτηση γύρω από τη μετανάστευση έχει αλλάξει σημαντικά. Θεώρησα λοιπόν, πιο ενδιαφέρουσα και γόνιμη μια επισκόπηση τοποθετημένη στον χρόνο και στον χώρο που αφουγκράζεται αυτές τις αλλαγές, που ακολουθεί τις διαφορετικές μεταναστευτικές διαδρομές, που παρακολουθεί και συνδέει την εγχώρια και την διεθνή επιστημονική συζήτηση. Η πρώτη περίοδος που παρουσιάζεται στην επισκόπηση αυτή, φτάνει σχηματικά μέχρι το 2010 και είναι μια περίοδος που η συζήτηση διαμορφώνεται γύρω από τα ειδικά χαρακτηριστικά της μετανάστευσης από τα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη πάντα σε σχέση με τις εγχώριες οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες. Η δεύτερη περίοδος, που ξεκινά κάπου το 2010 και φτάνει μέχρι σήμερα είναι η περίοδος της μετανάστευσης από τον Παγκόσμιο Νότο αλλά και η περίοδος των πολλαπλών “κρίσεων”: της οικονομικής, της προσφυγικής, της υγειονομικής. Σε αυτή τη δεύτερη περίοδο ανακύπτουν διαφορετικές συνθήκες, διαφορετικά ερωτήματα και άρα διαφορετικές επιστημονικές επεξεργασίες.

Μετανάστευση από τα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη

Η πτώση του Ανατολικού Μπλοκ στις αρχές της δεκαετίας του '90 συνοδεύτηκε από μαζική μετακίνηση των κατοίκων χωρών των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης -ιδιαίτερα της Αλβανίας- προς την Ελλάδα. Ήταν άλλωστε τότε και η αρχή μιας περιόδου που η Ελλάδα γνώριζε γρήγορους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης, με το σλόγκαν της “Ισχυρής Ελλάδας” να επικρατεί, με την είσοδο στην Ευρωζώνη και τους Ολυμπιακούς αγώνες να παρουσιάζονται ως συνώνυμα της προόδου και της ανάπτυξης της χώρας. Υπό αυτή την οπτική υπήρχαν δυνατότητες -επισφαλούς πάντα- ένταξης των νεοφερμένων στην αγορά εργασίας γεγονός που αποτελούσε παράγοντα έλξης. Ταυτόχρονα, βέβαια, και ειδικά την πρώτη εκείνη δεκαετία ο ρατσισμός και η ξενοφοβία -τόσο από τους κρατικούς θεσμούς όσο και κοινωνικά- ήταν ιδιαίτερα έντονος.

1. Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, olgalafazani@yahoo.gr

Ήδη στο 5^ο τεύχος του περιοδικού βρίσκουμε το πρώτο μικρό αφιέρωμα στην μετανάστευση, στα πλαίσια ενός ευρύτερου αφιερώματος στην Ήπειρο με τίτλο «Ορεινότητα, Μεθοριακότητα, Κινητικότητα» με επιμελητή τον Στάθη Δαμιανάκο. Στο αφιέρωμα, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνονται 3 άρθρα που αφορούν την μετανάστευση από την Αλβανία προς την Ελλάδα. Το πρώτο από αυτά είναι μια απόπειρα πολύπλευρης προσέγγισης της έννοιας του συνόρου -εξετάζοντάς το από την οπτική της φιλοσοφίας, της πολιτικής επιστήμης, της γεωπολιτικής αλλά και των ιδιαίτερων τοπικών και διεθνών συνθηκών της περιόδου (Fuga, 2003). Ο συγγραφέας του κειμένου, ο Artan Fuga είναι καθηγητής στο πανεπιστήμιο των Τιράνων, γεγονός αρκετά σημαντικό αν όχι πρωτοποριακό, καθώς ιδιαίτερα τότε αλλά και μέχρι σήμερα η συζήτηση για τη μετανάστευση γίνεται με εθνοκεντρικούς όρους στα πλαίσια της «χώρας υποδοχής» και σπάνια χτίζεται ένας διασυνοριακός διάλογος, ακόμα και με χώρες τόσο κοντινές όσο η Αλβανία. Τόσο στη βιβλιογραφία όσο και στη δημόσια σφαίρα μέχρι σήμερα λείπουν προσεγγίσεις του μεταναστευτικού ζητήματος είτε από όσους/ες έχουν μεταναστεύσει οι ίδιοι/ες, είτε από τις χώρες καταγωγής των μεταναστών/ριων, γεγονός που σταθερά υποκρύπτει το βλέμμα της ανωτερότητας του «εμείς ξέρουμε καλύτερα». Τα δύο άλλα κείμενα αποτελούν δύο εξαιρετικές εθνογραφίες της μεθοριακής Ηπείρου και των μετακινήσεων μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας, ενώ δίνουν έμφαση στην ιστορικότητα των μετακινήσεων, των δρόμων που ξανάνοιξαν και των ανθρώπων που (ξανα) βρέθηκαν μετά την πτώση του Ανατολικού (de Rapper, 2003; Νιτσιάκος & Μάντζος, 2003). Το κείμενο των Νιτσιάκου και Μάντζου, πέρα από την εθνογραφική συνεισφορά, αποτελεί και μια από τις πρώτες προσεγγίσεις του θεωρητικού σχήματος της δια-εθνικής μετανάστευσης στην ελληνική βιβλιογραφία. Η θεωρητική προσέγγιση της δια-εθνικότητας, η αναγνώριση δηλαδή των κοινωνικών, πολιτικών και πολιτισμικών σχέσεων που δημιουργούν και διατηρούν οι μετανάστες/ριες πέρα και πάνω από τα εθνικά σύνορα, αποτέλεσε μια τομή στις μεταναστευτικές σπουδές εκείνη την περίοδο (Basch et al., 1994), ενώ ακόμα και σήμερα -με τροποποιήσεις, διαφωνίες και προσθήκες- αποτελεί μια θεμελιακή προσέγγιση στις κριτικές μεταναστευτικές σπουδές. Όπως χαρακτηριστικά γράφουν οι Νιτσιάκος και Μάντζος, στην περιοχή της Ηπείρου με την κινητι-

κότητα διαμορφώνεται ένα κοινωνικό πεδίο που τέμνει το εθνικό σύνορο και συνιστά σε μεγάλο βαθμό αποκατάσταση της ιστορικής ενότητας της περιοχής: «παλιοί δρόμοι και τρόποι οικονομικών συναλλαγών επανέρχονται σε λειτουργία, έστω και με διαφορετικές μορφές και όψεις, παλιές κοινωνικές σχέσεις ακόμα και συγγενικοί δεσμοί αποκαθίστανται, ξεχασμένα μονοπάτια χρησιμοποιούνται εκ νέου».

Μέχρι περίπου το 2009 και το 15^ο τεύχος του περιοδικού *Γεωγραφίες* η έμφαση δίνεται στις μεταναστευτικές αφίξεις από τα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη και ιδιαίτερα στην Αλβανική μετανάστευση. Ένα βασικό ζήτημα που θίγεται στα σχετικά άρθρα είναι η αστική εγκατάσταση των μεταναστών/ριων με παραδείγματα που συμπεριλαμβάνουν ένα σημαντικό γεωγραφικό εύρος από πολλές διαφορετικές πόλεις όπως η Πάτρα (Αναγνωστόπουλος, 2002) η Αρτέμιδα (Παρίση, 2005), το κέντρο της Αθήνας (Ψημένος, 2004) και η Θεσσαλονίκη (Μπασιάκου et al., 2009). Σε κάποια από τα άρθρα αυτά θίγεται το θέμα της εργασίας, τόσο στον αστικό χώρο όσο και σε αγροτικές περιοχές (Παπαδόπουλος, 2006; Ψημένος, 2004). Από αυτά τα άρθρα θα ξεχωρίσω δύο, τα οποία, συνομιλώντας αφενός με τη διεθνή βιβλιογραφία και αφετέρου με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της μετανάστευσης από την Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια, δίνουν έμφαση στην παράμετρο του φύλου σε σχέση με τη μετανάστευση (Βαΐου & Λαφαζάνη, 2008; Παπαδόπουλος, 2006). Στη διεθνή βιβλιογραφία, αμφισβητείται εκείνες τις δεκαετίες η προτυπική φιγούρα του μετανάστη που είναι νέος, άντρας και μόνος και αναγνωρίζονται οι πολλαπλές διαφορετικές εμπειρίες μετακίνησης και εγκατάστασης σε σχέση με το φύλο. Υπό αυτό το πρίσμα οι Βαΐου και Λαφαζάνη (2008) παρουσιάζουν συνοπτικά στο άρθρο τους ένα ερευνητικό πρόγραμμα το οποίο έδωσε έμφαση, μέσα από το πρίσμα της καθημερινής ζωής, στις εμπειρίες της οικιακής εργασίας των γυναικών από την Αλβανία και τη Βουλγαρία. Η έρευνα έγινε σε δύο γειτονιές του κέντρου της Αθήνας, στην Κυψέλη και τα Σεπόλια, ενώ εστίασε και στις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των οικιακών εργατριών και των εργοδοτριών τους. Από μια διαφορετική σκοπιά το άρθρο του Α. Γ. Παπαδόπουλου (2006) εξετάζει τις αλλαγές που φέρνει στον έμφυλο καταμερισμό εργασίας σε μικρές οικογενειακές αγροτικές επιχειρήσεις η μεταναστευτική εργασία. Αν στη σημερινή συζήτηση μια προσέγγιση

της μετανάστευσης σε σχέση με το φύλο και τους τρόπους που μεταβάλλονται οι έμφυλες σχέσεις τόσο κατά τη διαδικασία της μετανάστευσης όσο και ως αποτέλεσμα αυτής, είναι πιο διαδεδομένη, αυτή η συζήτηση ξεκινούσε στην Ελλάδα τη δεκαετία του 2000 και η συμπερίληψή της (και) στη γεωγραφική συζήτηση ήταν εξαιρετικά σημαντική.

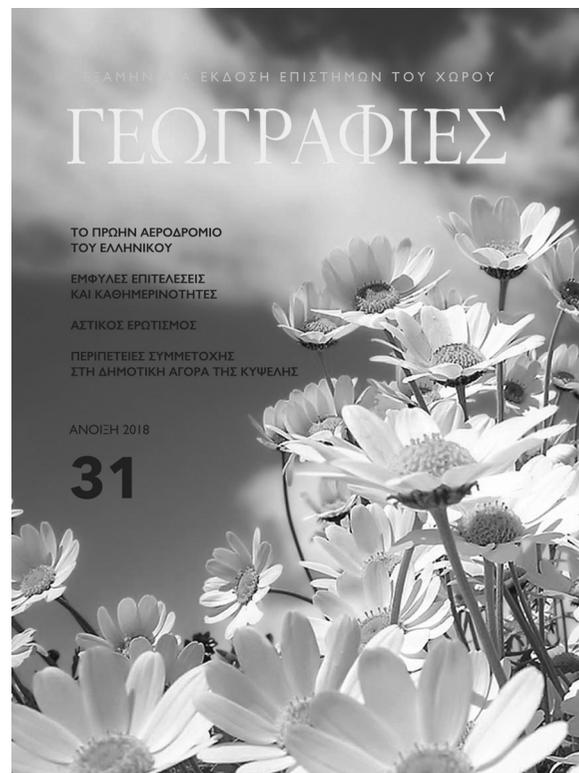
Η μετανάστευση την περίοδο των πολλαπλών κρίσεων

Προς τα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 2000 υπάρχουν πολύ σημαντικές αλλαγές στο οικονομικό, κοινωνικό και γεωπολιτικό πεδίο. Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι αντίστοιχες νεοφιλελεύθερες πολιτικές επιλογές έχουν άμεσες επιπτώσεις στον Ελλαδικό χώρο, φέρνοντας μια βαθιά οικονομική, πολιτική και κοινωνική κρίση. Παράλληλα οι μεταναστευτικές διαδρομές σταδιακά αλλάζουν και πολλαπλασιάζονται οι αφίξεις μεταναστών/ριων από τον Παγκόσμιο Νότο. Σε αυτό το πλαίσιο οι μετανάστες/ριες από τον Παγκόσμιο Νότο μεταμορφώνονται στους αποδιοπομπαίους τράγους της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης στη χώρα. Ο δημόσιος λόγος και οι κρατικές πολιτικές παρουσιάζουν και αντιμετωπίζουν τη μετανάστευση ως ένα από τα βασικά προβλήματα της χώρας που οδηγεί στην αύξηση της ανεργίας, της εγκληματικότητας και στην υποβάθμιση του αστικού χώρου. Αυτές οι αλλαγές μεταβάλουν αντίστοιχα και στην επιστημονική συζήτηση γύρω από τη μετανάστευση ενώ αποτυπώνονται και στα κείμενα των Γεωγραφιών.

Το άρθρο των Καβουλάκο και Κανδύλη που δημοσιεύεται το 2010 και παρουσιάζει την ερευνητική τους δουλειά στην γειτονιά του Αγίου Παντελεήμονα σηματοδοτεί αυτή την αλλαγή (Καβουλάκος & Κανδύλης, 2010). Εξετάζοντας την δράση και τον λόγο τοπικών ομάδων με ακροδεξιά χαρακτηριστικά αναλύουν την έξαρση της ρατσιστικής βίας και του ξενοφοβικού λόγου που σταδιακά παγιώνεται στην γειτονιά. Αντίστοιχα, στο επόμενο τεύχος των Γεωγραφιών, στην θεματική Γεωεπικαιρότητες, δημοσιεύονται δύο άρθρα για τις νέες πολιτικές καταστολής και ελέγχου της μετανάστευσης στην Ε.Ε., που δίνουν έμφαση στην εξάπλωση των κέντρων κράτησης εντός, εκτός και επί των Ευρωπαϊκών Συνόρων και στις διαδικασίες “παρανομοποίησης” της μετανάστευσης (Kasperek, 2011; Λα-

φάζανη, 2011). Τα άρθρα αυτά αναδεικνύουν το θέμα των κέντρων κράτησης σε μια περίοδο που στην Ελλάδα η ύπαρξή και η λειτουργία τους λάμβανε χώρα στις «γκρίζες ζώνες» των συνόρων χωρίς να συζητιέται ούτε στον δημόσιο ούτε στον ακαδημαϊκό λόγο.

Τα επόμενα χρόνια διαφορετικά άρθρα που συζητούν το θέμα της συγκατοίκησης και της σύγκρουσης στον αστικό χώρο σε σχέση με τη μετανάστευση κυριαρχούν στη συζήτηση των Γεωγραφιών. Η χωρική έμφαση στη σχετική συζήτηση είναι στο κέντρο της Αθήνας (Θεοδωρόπουλος et al., 2014; Κουτρολίκου, 2020; Μακρυγιάννη, 2014; Μπουρλέσσας, 2014; Παπατζαλή, 2015; Πέττας, 2016). Άλλωστε εκεί συγκεντρώνεται και το ενδιαφέρον τόσο των ΜΜΕ -με δημοσιεύματα και ρεπορτάζ που τονίζουν και ταυτόχρονα παράγουν την επικινδυνότητα του κέντρου της πόλης (Θεοδωρόπουλος et al., 2014) - όσο και των πολιτικών ελέγχου της μετανάστευσης, με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα της περιόδου την αστυνομική επιχείρηση του Ξένιου Δία. Η γειτονιά του Αγίου Παντελεήμονα γίνεται σταδιακά σύμβολο της αντι-μεταναστευτικής δράσης και της ρατσιστικής βίας και συγκεντρώνει το ενδιαφέρον και στα επόμενα τεύχη, με διαφορετικά άρθρα που εξετάζουν την σύγκρουση στον αστικό χώρο (Πέττας,

2016), αλλά και το πώς κατασκευάζονται ταυτότητες και ετερότητες στη γειτονιά (Κουτρολίκου, 2020). Ταυτόχρονα όμως, στα περισσότερα άρθρα των γεωγραφιών, στόχος δεν είναι μόνο να αναδειχθούν οι πολιτικές καταστολής και φόβου αλλά και οι νέες χρήσεις και σημασιοδοτήσεις του αστικού χώρου από τους νεοφερμένους πληθυσμούς (Παπατζανή, 2014), οι διαπραγματεύσεις πολλαπλών όρων και ορίων (Παπατζανή, 2015), οι πρακτικές αντίστασης και χειραφέτησης (Μακρυγιάννη, 2014) αλλά και οι αυτοοργανωμένες δομές αλληλεγγύης στον αστικό χώρο (Κανάβαρης & Μακαρόνας, 2018). Η έμφαση στις πρακτικές “από τα κάτω” και στην αλληλεγγύη συνάδει άλλωστε με το στίγμα των *Γεωγραφιών* ως ένα περιοδικό “πολλαπλών κριτικών προσεγγίσεων” του χώρου αλλά και με τις ριζοσπαστικές προσεγγίσεις στις μεταναστευτικές σπουδές που δεν νοηματοδοτούν τους μετανάστες/ριες μόνο ως θύματα, αλλά αναδεικνύουν την υποκειμενικότητα, την δράση και τους ορίζοντες της αντίστασης.

Μια πιο “απρόσμενη” γειτονιά έχει τραβήξει επίσης το ενδιαφέρον στα άρθρα των *Γεωγραφιών* τα τελευταία χρόνια: η Νίκαια του Πειραιά. Όχι τόσο λόγω της τωρινής συγκυρίας αλλά μάλλον λόγω του προσφυγικού της παρελθόντος, η Νίκαια αποτελεί διαχρονικά μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα περίπτωση μελέτης: Από την συγκρότησή της μετά την Μικρασιατική Καταστροφή και την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης (Τούση, 2013), στην Νίκαια του μεσοπολέμου που αποτελούσε τόπο πολλαπλών μετακινήσεων και συλλογικής μνήμης (Λάμπρου & Μούργου, 2020), μέχρι το σήμερα, τις συναντήσεις και τις συγκρούσεις, τους νέους κατοίκους και τις αστικές μεταλλάξεις (Βυζιργιαννάκη & Μαυριγιαννάκη, 2015; Τούση, 2013). Η οπτική που υιοθετείται στα παραπάνω άρθρα, πέραν της συνεισφοράς στην ιστορική και αστική γεωγραφία συνεισφέρει και άλλη μια κρίσιμη παράμετρο. Αναδεικνύει πώς, αν και συχνά οι σύγχρονες μεταναστευτικές παρουσιάζονται ως γεγονότα καινοφανή και ως “κρίσεις”, σαν να λαμβάνουν χώρα αποκλειστικά σε ένα επιτακτικό παρόν, η μετανάστευση έχει διαμορφώσει τόπους, πόλεις και σχέσεις σε όλη την διάρκεια της ιστορίας, τόσο τοπικά όσο και παγκόσμια.

Στις σελίδες των *Γεωγραφιών* αποτυπώνονται και τα πιο πρόσφατα γεγονότα που σχετίζονται με την “προσφυγική κρίση” αλλά και την πανδημία. Στο 35ο τεύχος που δημοσιεύεται το 2020 δίνεται έμφαση

στους κοινωνικούς και χωρικούς μετασχηματισμούς με κέντρο το νησί της Λέσβου, ένα νησί που αποτέλεσε το σύμβολο της πρώτης υποδοχής και της αλληλεγγύης το καλοκαίρι του 2015. Ο Α. Παπαταξιάρχης αναλύει τα χωρικά διλήματα που εμφανίζονται τα επόμενα χρόνια σε σχέση με το προσφυγικό και την πανδημία κάνοντας λόγο για “συρρίκνωση της αλληλεγγύης” (Παπαταξιάρχης, 2020). Αντίστοιχα, η Όλγα Λαφαζάνη, συζητάει τις μεταλλάξεις που συνέβησαν τόσο τοπικά όσο και ευρύτερα για να αναλύσει πώς, από το “καλοκαίρι της αλληλεγγύης” του 2015 φτάσαμε στον “υβριδικό πόλεμο” το 2020 (Λαφαζάνη, 2020). Στα άρθρα των *Γεωγραφιών* σταδιακά προσθέτονται και άλλες οπτικές σε σχέση με τη μετακίνηση. Για παράδειγμα στο 37ο τεύχος, ο Θ. Τυροβολάς γράφει, όχι για τις μετακινήσεις των πιο φτωχών αλλά και για τους δρόμους που ανοίγονται για την μετακίνηση της οικονομικής ελίτ του Παγκόσμιου Νότου (Τυροβολάς, 2021). Στο άρθρο του, αναλύει το σύστημα της Χρυσής Βίζας και εξετάζει τις χωροκοινωνικές επιπτώσεις αυτής της προνομιούχας μετακίνησης.

Πέρα όμως από την χωρική έμφαση στην Αθήνα της κρίσης, σε γειτονίες με ιδιαίτερη ιστορία ή στην “προσφυγική κρίση”, το περιοδικό φιλοξενεί και άρθρα που περιλαμβάνουν πολλές διαφορετικές πόλεις και περιοχές, χρονικότητες και εμπειρίες μετανάστευσης: Από τη συμμετοχή μεξικανών μεταναστών/ριων στα κινήματα δικαιοσύνης για τη γειτονιά στις ΗΠΑ (Πετροπούλου, 2012), στη σημασία της μετανάστευσης για τις τοπικές αγορές εργασίας με έμφαση στο Νότο της Ευρώπης (Παπαδόπουλος & Φρατσέα, 2013)· από τις μεθοδολογίες ανάλυσης της εσωτερικής μετανάστευσης στη Σουηδία (Καλογήρου, 2010), στη συγκριτική μελέτη των χωροκοινωνικών διαχωρισμών σε πόλεις της Ελλάδας και της Γερμανίας (Μπαλαμπανίδης, 2012)· από τον τρόπο που η κλιματική αλλαγή σχετίζεται με τη μετανάστευση στην Ανατολική Μεσόγειο (Τραγάκη, 2010), σε πιο θεωρητικές αναζητήσεις με βάση το έργο σημαντικών γεωγράφων όπως η Doreen Massey (Πολύζου, 2017). Θέματα που συνδέουν τους αναγνώστες των *Γεωγραφιών* με διαφορετικές πόλεις και γειτονίες, διαφορετικές κλίμακες του χώρου, διαφορετικές μεθοδολογικές και θεωρητικές προσεγγίσεις αναδεικνύοντας ευρύτερες κοινωνικές, οικονομικές και γεωπολιτικές παραμέτρους.

40 τεύχη Γεωγραφιών

Από την συνοπτική αυτή επισκόπηση αναδεικνύεται πόσο γεωγραφική είναι η μετανάστευση αλλά και πόσο μεταναστευτική η γεωγραφία. Αναδεικνύεται, με άλλα λόγια, η έντονα διαλεκτική σχέση μεταξύ των χωρικών παραμέτρων και της μεταναστευτικής κινητικότητας και εγκατάστασης. Τα άρθρα που έχουν δημοσιευτεί στα πρώτα 40 τεύχη των *Γεωγραφιών* σε σχέση με τη μετανάστευση αγγίζουν πολλές και διαφορετικές οπτικές, σχετίζονται με τις τρέχουσες οικονομικές, κοινωνικές και γεωπολιτικές συνθήκες, συνομιλούν με τη διεθνή βιβλιογραφία, ενώ διαρκώς αναδεικνύουν την παγκοσμιότητα του τοπικού και την τοπικότητα του παγκόσμιου. Ας ελπίσουμε πως και τα επόμενα 40 τεύχη των *Γεωγραφιών* θα πετύχουν το ίδιο!

Βιβλιογραφία

- Basch, L. G., Glick Schiller, N. & Szanton Blanc, C. (1994). Nations unbound: transnational projects, postcolonial predicaments, and deterritorialized nation-states. In *New York*. Routledge. <https://doi.org/10.1525/ae.1995.22.3.02a00330>
- de Rapper, G. (2003). Η Lunxhëri: Μετανάστευση και εθνοτικά σύνορα στη Νότια Αλβανία. *Γεωγραφίες*, 5, 98–113.
- Fuga, A. (2003). Από την απομόνωση στην επικοινωνία. *Γεωγραφίες*, 5, 72–85.
- Kasperek, B. (2011). The European detention landscape. *Γεωγραφίες*, 18, 7–10.
- Αναγνωστόπουλος, Κ. (2002). Οι μετανάστες από την Αλβανία και το ζήτημα της κατοικίας στην Πάτρα. *Γεωγραφίες*, 3, 118–119.
- Βαΐου, Ν. & Λαφαζάνη, Ο. (2008). Διαπλεκόμενες καθημερινότητες και μεταβολές στην πόλη. Μετανάστριες και ντόπιες στις γεοτινιές της Αθήνας. *Γεωγραφίες*, 14, 94–100.
- Βυζργιαννάκη, Ε. & Μαυριγιαννάκη, Δ. (2015). “Μουσαφερατ”. Η μετανάστευση στη σύγχρονη Ελλάδα - Η περίπτωση της Παλιάς Κοκκινιάς. *Γεωγραφίες*, 26, 126–130.
- Θεοδωρόπουλος, Κ., Κανδύλης, Γ. & Σαγιά, Α. (2014). Οπτικές αναπαραστάσεις της ασφάλειας στην Αθήνα: Πολιτικές που γίνονται εικόνες, εικόνες που παράγουν σημασίες. *Γεωγραφίες*, 24, 66–78.
- Καβουλάκος, Κ. Ι. & Κανδύλης, Γ. (2010). Τοπική αντιμεταναστευτική δράση και αστική σύγκρουση στην Αθήνα. *Γεωγραφίες*, 17, 105–109.
- Καλογήρου, Σ. (2010). Η εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων χωρικής ανάλυσης στην εσωτερική μετανάστευση: η περίπτωση της Σουηδίας. *Γεωγραφίες*, 16, 120–146.
- Κανάβαρης, Ν. Κ. & Μακαρόνας, Σ. (2018). Κατάληψη στέγης προσφύγων CITY PLAZA: ένα παράξενο χωριό. *Γεωγραφίες*, 31, 82–86.
- Κουτρολίκου, Π. (2020). Τακτικές χρησιμοποίησης του χωροκοινωνικού στίγματος “εμείς” και “αυτοί/αυτές” στη γειτονιά του Αγίου Παντελεήμονα στην Αθήνα. *Γεωγραφίες*, 35, 98–111.
- Λάμπρου, Α. & Μούργου, Α. (2020). Νέα Κοκκινιά: διερευνώντας τις πολλαπλές ταυτότητες μιας προσφυγικής περιοχής στο μεσοπόλεμο. *Γεωγραφίες*, 146–155.
- Λαφαζάνη, Ο. (2011). Από το Αιγαίο στην Πάτρα, από την Αθήνα στον Έβρο: Εντάσσοντας τον αποκλεισμό, αποκλείοντας την ένταξη. *Γεωγραφίες*, 18, 3–6.
- Λαφαζάνη, Ο. (2020). Λέσβος 2015-2020: Μεταξύ αλληλεγγύης και απόρριψης. *Γεωγραφίες*, 35, 3–9.
- Μακρυγιάννη, Β. (2014). Μετακινούμενοι πληθυσμοί και χειραφετικές πρακτικές στην Αθήνα της κρίσης. *Γεωγραφίες*, 24, 79–90.
- Μπαλαμπανίδης, Δ. (2012). Η Ελλάδα από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών: πρόσβαση στην κατοικία και χωροκοινωνικοί διαχωρισμοί σε πόλεις της Γερμανίας και στην Αθήνα. *Γεωγραφίες*, 19, 121–126.
- Μπασιάκου, Ν., Ράσκου, Μ. & Ρόκκος, Γ. (2009). Μετανάστες στη Θεσσαλονίκη και αποκλεισμός: η πόλη και η πολυκατοικία. *Γεωγραφίες*, 15(49–57).
- Μπουρλέσσας, Π. (2014). Χωρικές γεινιότητες και κοινωνικές αποστάσεις σε περιπτώσεις κάθετης κοινωνικής διαφοροποίησης. *Γεωγραφίες*, 23(89–94).
- Νιτσιάκος, Β. & Μάντζος, Κ. (2003). Μετανάστευση και σύνορα. Η Ήπειρος μετά το 1990. Η περίπτωση της επαρχίας της Κόνιτσας. *Γεωγραφίες*, 5, 86–97.
- Παπαδόπουλος, Α. Γ. (2006). Γυνακεία απασχόληση και οικονομικοί μετανάστες στην ελληνική ύπαιθρο. *Γεωγραφίες*, 11, 51–77.
- Παπαδόπουλος, Α. Γ. & Φρατσέα, Α. Μ. (2013). Η κοινωνική και επαγγελματική κινητικότητα των μεταναστών υπό το πρίσμα της ένταξής τους στις τοπικές αγορές εργασίας. *Γεωγραφίες*, 22, 73–90.
- Παπαταξιάρχης, Α. (2020). Ταραχή συνόρου: Τα χωρικά διλήμματα του προσφυγικού την εποχή της πανδημίας. *Γεωγραφίες*, 35, 9–15.
- Παπατζάνη, Ε. (2014). Πόλη & πόλυ-πολιτισμική συγκατοίκηση. Χωρικές ταυτότητες των μεταναστών στο ελληνικό αστικό τοπίο. *Γεωγραφίες*, 23, 114–119.
- Παπατζάνη, Ε. (2015). Διαπραγματεύσεις ορίων και όρων συμβίωσης στο κέντρο της Αθήνας. *Γεωγραφίες*, 25, 136–140.
- Παρίση, Ε. (2005). Ξένοι στην πόλη: Διαδρομές και προβλήματα εγκατάστασης στο Δήμο Αρτέμιδος. *Γεωγραφίες*, 9, 97–114.
- Πετροπούλου, Κ. (2012). Από τη μετανάστευση της χαμένης αξιοπρέπειας στα κινήματα πόλης της εξεγμένης αξιοπρέπειας: Μεξικο-ΗΠΑ. Το “Κίνημα για τη δικαιοσύνη στη γειτονιά.” *Γεωγραφίες*, 20(31–50).
- Πέττας, Δ. (2016). Ο δημόσιος χώρος ως πεδίο αστικών συγκρούσεων: Σχέσεις εξουσίας και καθημερινότητα στην πλατεία του Αγίου Παντελεήμονα. *Γεωγραφίες*, 27, 127–153.
- Πολύζου, Ι. (2017). Τόπος και Μετανάστευση: κοινές θεματικές μέσα από τα κείμενα της Doreen Massey. *Γεωγραφίες*, 29, 41–44.
- Τούση, Ε. (2013). Χωροκοινωνικοί συσχετισμοί - μετασχηματισμοί στη Νίκαια: Από την προσφυγική εγκατάσταση στη σημερινή εικόνα. *Γεωγραφίες*, 21, 55–69.
- Τραγάκη, Α. (2010). Κλιματική αλλαγή και μεταναστευτικές πιέσεις: Ανασκόπηση της βιβλιογραφίας. *Γεωγραφίες*, 17(48–60).
- Τυροβολάς, Θ. (2021). Η πολιτική της Χρυσής Βίζας στην Ελλάδα: Προνομιούχος μετακίνηση, “επενδυτική έξαρση” και χωροκοινωνικές επιπτώσεις. *Γεωγραφίες*, 37, 98–102.
- Ψημένος, Ι. (2004). Μετανάστες και κοινωνικός αποκλεισμός στην Αθήνα. *Γεωγραφίες*, 7, 65–82.

C O N T E N T S

3	A note from the editorial committee We have endured 22 years and 40 issues...and we continue!	43	Myron Myridis La Cartographie chez les <i>Geographies</i>
6	Pola Kapola On <i>Geographies</i>	48	Sophia Skordili Economic Geography and Regional Development: Strong footprint with limited presence
7	Press clippings for the publication and the first Issue	56	Efthimios Karymbalis The topic of “Physical Geography and the Environment” in the 40 issues of <i>Geographies</i>
14	Irini Micha, Loukas Triantis, Costis Hadjimichalis 22 years Geo-commentaries	61	Miranda Dandoulaki Hazards, Risks and Disasters: Tracing the development of the field in the journal <i>Geographies</i>
22	Costis Hadjimichalis 20 Special topics/themes in 40 issues	69	Stelios Gialis 40 Issues of the <i>Geographies</i> Journal: a review of the evolution of spatial thinking on labour markets and labour agency
25	Evi Athanassiou, Dina Vaiou, Ares Kalandides Social geography and planning in the 40 issues of <i>Geographies</i> : imprints and transpositions	75	Olga Lafazani Migrating Geographies
33	Georgios Stavrianakis, Thanasis Kizos Concepts, research and planning: ‘Landscape’ in <i>Geographies</i> Journal		